

NÊN TÔN VINH DANH NHÂN QUẢNG BÌNH NHƯ THẾ NÀO?

TS. TRẦN ĐỨC ANH SƠN

Viện Nghiên cứu Phát triển Kinh tế - Xã hội Đà Nẵng

Trong bối cảnh xã hội hiện nay, việc tôn vinh một danh nhân không chỉ nhằm đánh giá vai trò của danh nhân đối với lịch sử dựng nước và giữ nước, với nền văn hóa, giáo dục và học thuật nước nhà mà cần phải nhấn đến việc sử dụng hoạt động tôn vinh nhằm vào các mục đích: giáo dục gương tốt cho các thế hệ mai sau; phục vụ cho việc tìm hiểu, nghiên cứu về thân thế và sự nghiệp của các danh nhân; phục vụ cho đời sống văn hóa, tinh thần của cộng đồng và phát triển du lịch ở địa phương và quốc gia... Để đạt được các mục đích trên, cần phải có những phương pháp, hoạt động tôn vinh danh nhân cho phù hợp, sao cho việc tôn vinh ấy phải xứng tầm với danh nhân được tôn vinh, sao cho có văn hóa và tôn vinh sao cho đạt hiệu quả, có giá trị bền vững, tránh lãng phí.

Bài viết sẽ đề cập đến vấn đề: “*Nên tôn vinh danh nhân Quảng Bình như thế nào?*”

1. Định hướng tôn vinh danh nhân Quảng Bình

Có thể nhận thấy rằng, phạm trù *danh nhân* nói chung và *danh nhân Quảng Bình* nói riêng được bàn đến trong hội thảo khoa học quốc gia về Danh nhân Quảng Bình là rất đa dạng và phong phú. Đó có thể là những danh nhân quê quán ở Quảng Bình, cũng có thể là những danh nhân không phải là người Quảng Bình nhưng đã có những đóng góp đặc biệt cho vùng đất Quảng Bình trên nhiều phương diện khác nhau, trong những thời kỳ lịch sử khác nhau. Những danh nhân ấy có nguồn gốc xuất thân khác nhau, hoạt động và để lại những dấu ấn, những thành tựu trong nhiều

lĩnh vực khác nhau; có vai trò và mức độ ảnh hưởng rất khác nhau đối với lịch sử, văn hóa, xã hội của quê hương Quảng Bình và của đất nước. Vì thế, hình thức tôn vinh các danh nhân ấy sẽ phải khác nhau, phải phù hợp với từng đối tượng danh nhân và xứng đáng với công lao và sự nghiệp của họ.

Để làm được điều này, tôi cho rằng hoạt động tôn vinh danh nhân phải vận dụng các quan điểm thuộc các lĩnh vực: sử học, văn hóa học, bảo tàng học, văn bản học, văn hóa du lịch, kinh tế du lịch... để có những cách thức tôn vinh thích hợp, đúng đối tượng nhằm phát huy hiệu quả của hoạt động tôn vinh “*để phục vụ sự phát triển kinh tế, xã hội trước mắt và lâu dài*” ở tỉnh Quảng Bình.

2. Một số giải pháp tôn vinh danh nhân Quảng Bình

Có 4 nhóm giải pháp trong hoạt động tôn vinh danh nhân Quảng Bình để phục vụ cho 4 mục tiêu khác nhau. Cụ thể như sau:

a. Nhóm giải pháp phục vụ mục tiêu nghiên cứu, tìm hiểu về danh nhân

Đây là nhóm giải pháp mang tính học thuật nhằm tìm hiểu, nghiên cứu các danh nhân Quảng Bình trong lịch sử và đánh giá những đóng góp của các danh nhân đối với quê hương Quảng Bình và đối với đất nước trên nhiều phương diện khác nhau. Thuộc về nhóm này có các giải pháp như sau:

- Thường xuyên tổ chức các đề tài nghiên cứu, các hội thảo, hội nghị khoa học về danh nhân Quảng Bình nhằm công bố những phát hiện mới, những nghiên cứu mới về danh nhân Quảng Bình. Những đề tài nghiên cứu,

Ảnh minh họa

những cuộc hội thảo, hội nghị này không chỉ để ca ngợi công lao, tài năng, đức độ của các danh nhân mà còn nhằm mục đích làm sáng tỏ những “nghi vấn lịch sử”, những “góc khuất” trong cuộc đời và hành trang của danh nhân, nhất là đối với những nhân vật mà hậu thế còn có những đánh giá khác biệt, trái chiều. Cần phải có những nghiên cứu thấu đáo, khách quan để làm sáng tỏ những “nghi án” gắn liền với tên tuổi của danh nhân nhằm “giải độc dư luận” và để trả lại thanh danh cho danh nhân. Chẳng hạn:

- Trường hợp của Hoàng Kế Viêm trong thời gian ông bị triều đình Đồng Khánh cử làm An phủ sứ Hữu trực kỳ, có nhiệm vụ thay mặt triều đình “giải giáp” các lực lượng Cần Vương chống Pháp. Nhiều người, trong đó có cả các nhà sử học đã dựa vào sự kiện này để buộc tội Hoàng Kế Viêm, cho là ông đã phản bội phong trào Cần Vương. Tuy nhiên, có nhiều tư liệu và chứng nhân lịch sử đương thời đã chứng tỏ Hoàng Kế Viêm không hề

đổi lập với lực lượng yêu nước trong phong trào Cần Vương. Trái lại, ông còn lợi dụng chức trách và nhiệm vụ của triều đình giao phó để bí mật giúp đỡ nghĩa quân Cần Vương, giải vây cho quân Cần Vương ở các căn cứ Kim Sen - Lèn Bạc (Quảng Ninh - Lệ Thủy), gây rất nhiều khó khăn cho việc trấn áp phong trào Cần Vương của thực dân Pháp.

- Trường hợp của Nguyễn Văn Nhuận khi bị lính Pháp bắt ở Quảng Trạch và đưa đến gặp vua Hàm Nghi, cũng vừa bị Pháp bắt nhưng chúng chưa nhận diện được đó có phải là vua Hàm Nghi hay không. Nhờ vào hành động của vua Hàm Nghi cúi đầu chào khi gặp thầy giáo của mình là Nguyễn Văn Nhuận, lính Pháp mới biết chắc người chúng bắt đúng là vua Hàm Nghi. Việc thầy trò Nguyễn Văn Nhuận - Hàm Nghi mắc mưu lính Pháp cũng đã khiến cho nhiều người hiểu nhầm Nguyễn Văn Nhuận đã chỉ điểm nhà vua cho Pháp. Vì thế đây cũng là một vấn đề cần làm sáng tỏ.

- Quảng Bình là một trong những thủ phủ

của phong trào Cần Vương, có vùng rừng núi Tuyên Hóa được vua Hàm Nghi lựa chọn để xây dựng thành một trong những cứ địa chống Pháp. Quảng Bình có rất nhiều danh tướng tham gia phong trào Cần Vương như: Mai Lương, Bạch Xi, Lê Mô Khởi, Lê Trực, Lê Tuấn, Cao Thượng Chí, Nguyễn Phạm Tuấn, Đề Phú, Đề Ân, Đề Chít, ... Vì thế, nên tổ chức nhiều hội thảo khoa học hay thực hiện những đề tài nghiên cứu để làm rõ thêm vai trò và sự đóng góp của các danh tướng (nhân dân Quảng Bình) đối với phong trào Cần Vương...

- Tăng cường nghiên cứu, biên soạn, xuất bản các ấn phẩm về danh nhân Quảng Bình như: sách giới thiệu danh nhân, sách chuyên khảo về danh nhân, từ điển nhân vật lịch sử / danh nhân Quảng Bình... để phục vụ nhu cầu tìm hiểu, nghiên cứu về danh nhân Quảng Bình của công chúng, từ giới bình dân đến các học giả nhằm góp phần tôn vinh danh nhân và giáo dục tấm gương danh nhân cho hậu thế.

- Tổ chức tìm kiếm, sưu tầm các trước tác, các công trình nghiên cứu, học thuật của danh nhân Quảng Bình hoặc có liên quan đến danh nhân Quảng Bình; tiến hành sao chụp, làm thạc bản, số hóa các tư liệu này để lưu trữ; nghiên cứu tuyên chọn, dịch thuật và xuất bản những trước tác, công trình học thuật có giá trị của danh nhân Quảng Bình để công bố, phổ biến đến công chúng. Chẳng hạn:

- Danh nhân Huỳnh Côn của Quảng Bình là tác giả các bộ sách nổi tiếng như: *Trung Việt được tính hợp biên* (gồm 2 bộ, 32 quyển, ghi chép về cách sử dụng 1.655 vị thuốc cổ truyền), *Quảng Bình đăng khoa lục* (viết về các nhà khoa bảng Quảng Bình), *Chiêm Thành khảo* (khảo cứu về vương quốc Chiêm Thành xưa), *Hà Nguyên thi cao* (tập thơ của Huỳnh Côn)... và rất nhiều câu đối bằng chữ Hán do ông sáng tác còn lưu dấu trong các đền, đình thờ và trong dân gian rất đáng được sưu tầm, biên dịch và xuất bản.

- Lưu Trọng Lư là một thi sĩ lừng danh của Quảng Bình. Ông đã để lại nhiều tập thơ, văn,

kịch bản thơ... thuộc nhiều thời kỳ sáng tác như: *Người sơn nhân*, *O đi tiếp tế*, *Ngò cải đơm hoa*, *Chiến khu Thừa Thiên*, *Tiếng thu*, *Tỏa sáng đôi bờ*, *Người con gái sông Gianh*, *Từ đất này*, *Mùa thu lớn*, *Hồng Gấm*, *Tuổi hai mươi*... rất xứng đáng được đầu tư để in thành *Toàn tập Lưu Trọng Lư*.

- Công bố, phổ biến những bài thơ chưa được biết đến của Hàn Mặc Tử, đặc biệt là hàng chục bài thơ mà Hàn Mặc Tử đã dùng thổ ngữ, tục ngữ hay thành ngữ của Quảng Bình để sáng tác. Những bài thơ này dù đã được nhà nghiên cứu Nguyễn Tú giới thiệu trong cuốn *Địa chỉ Đồng Hới* nhưng chưa được in ấn để phổ biến rộng rãi hay chưa được đưa vào di cao của Hàn Mặc Tử.

- Trần Mạnh Đạn là một vị quan huyện thanh liêm, hay chữ của Quảng Bình, tác giả của nhiều bài thơ “răn đời” nổi tiếng. Ông đã để lại nhiều trước tác khá đồ sộ, phong phú với nhiều thể loại, nhiều chủ đề: địa dư, cách trí, toán pháp, công nghệ, ngôn ngữ, địa chí, Hán văn, khoa bảng, khảo cổ, phong tục... Trong đó có tác phẩm *Thuận Giang thi tập*, gồm 88 bài thơ và cũng là nhật ký 88 lần hành hạt của ông trong chốn quan trường. Ngoài ra, ông còn là tác giả của 2 bộ địa phương chí là *Tuyên Hóa huyện chí* và *Can Lộc huyện chí* hiện đang thất lạc. Cần phải biên dịch xuất bản tác phẩm *Thuận Giang thi tập* và đẩy mạnh việc sưu tầm để sớm công bố 2 tác phẩm *Tuyên Hóa huyện chí* và *Can Lộc huyện chí* của ông.

- Sưu tầm, khảo cứu và công bố những bài viết của đại tướng Võ Nguyên Giáp viết cho các báo: *Tin tức*, *Nhân dân*, *Tiếng nói của chúng ta*, *Lao động*... trong thời gian ông hoạt động đấu tranh cách mạng trên mặt trận văn hóa vào những năm 1932 - 1933, vì đây là những tác phẩm ít được phổ biến nên không nhiều người biết đến.

- Sưu tầm, khảo cứu và phổ biến các thi tập của danh sĩ Nguyễn Hàm Ninh như: *Tĩnh Trai thi tập*, *Tĩnh trai văn tập* (chữ Hán), *Phản*

thúc ước và một số bài thơ, ca trù (chữ Nôm)...

b. Nhóm giải pháp phục vụ mục tiêu văn hóa, xã hội

Đây là nhóm giải pháp nhằm gắn liền hoạt động tôn vinh danh nhân với mục tiêu phát triển văn hóa, xã hội ở quê hương Quảng Bình. Thuộc về nhóm này có các giải pháp như sau:

- Xây dựng nhà lưu niệm, công viên, tượng đài danh nhân Quảng Bình trên địa bàn tỉnh để tôn vinh danh nhân. Hiện nay, có rất nhiều danh nhân Quảng Bình có tầm ảnh hưởng rất lớn đối với lịch sử, văn hóa, học thuật của Quảng Bình và của đất nước nhưng chưa được tôn vinh xứng tầm. Cần thiết phải có những công viên, quảng trường, tượng đài để vinh danh những danh nhân này tại Quảng Bình, là quê hương của họ hoặc là nơi mà họ có những cống hiến to lớn. Chẳng hạn như: Nguyễn Hữu Cảnh, Nguyễn Hữu Dật, Đào Duy Từ, Lê Trực, Võ Nguyên Giáp...

- Xây dựng ngân hàng dữ liệu về danh nhân Quảng Bình để phục vụ cho việc đặt tên đường, tên trường học, công viên...

- Xây dựng tủ sách về danh nhân Quảng Bình đặt trong thư viện tổng hợp của tỉnh và các thư viện của các huyện để phục vụ nhu cầu tìm hiểu, nghiên cứu của cộng đồng.

- Lập website về danh nhân Quảng Bình để công bố trực tuyến tất cả những gì liên quan đến danh nhân Quảng Bình. Website này có thể giao cho Hội Sử học Quảng Bình chủ trì thực hiện và điều hành, sẵn sàng kết nối với cổng thông tin điện tử của UBND tỉnh Quảng Bình, cổng thông tin điện tử của Sở Khoa học và Công nghệ Quảng Bình và Sở Văn hoá, Thể thao và Du lịch Quảng Bình.

c. Nhóm giải pháp phục vụ mục tiêu giáo dục

Đây là nhóm giải pháp hướng đến mục tiêu giáo dục tình yêu quê hương, đất nước, con người Quảng Bình đối với các đối tượng là sinh viên, học sinh và thế hệ trẻ nói chung. Đặc biệt là tình yêu mến, sự tôn kính đối với

các danh nhân, nhân vật lịch sử đã có nhiều đóng góp cho quê hương Quảng Bình và cho đất nước. Thuộc về nhóm này có các giải pháp như sau:

- Biên soạn tài liệu giới thiệu về những danh nhân Quảng Bình để đưa vào các trường tiểu học, trung học cơ sở và trung học phổ thông trong tỉnh Quảng Bình sử dụng như tài liệu tham khảo chính thức, hoặc làm tài liệu sinh hoạt chuyên đề trong các sinh hoạt ngoại khóa.

- Tổ chức các cuộc thi tìm hiểu về danh nhân Quảng Bình trong các trường học để học sinh, sinh viên có cơ hội tìm hiểu, nghiên cứu về danh nhân Quảng Bình.

- Tổ chức các hội thảo khoa học sinh viên với các chủ đề liên quan đến danh nhân Quảng Bình.

- Tổ chức những chuyến điền dã, khảo sát thực tế, sinh hoạt ngoại khóa tại quê hương, các di tích, nhà lưu niệm danh nhân Quảng Bình ở trong và ngoài tỉnh cho học sinh, sinh viên tham gia để các em có thêm cơ hội tìm hiểu về danh nhân Quảng Bình.

d. Nhóm giải pháp phục vụ mục tiêu phát triển du lịch ở địa phương

Đây là nhóm giải pháp nhằm gắn liền hoạt động tôn vinh danh nhân Quảng Bình với các hoạt động bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị các di tích, di vật liên quan đến danh nhân Quảng Bình; biến các di tích, di vật này thành những di sản văn hóa, thành tài nguyên nhân văn để phục vụ phát triển du lịch ở địa phương, đặc biệt là loại hình du lịch văn hóa. Thuộc về nhóm này có các giải pháp như sau:

- Trùng tu, tôn tạo, phục nguyên các di tích, nơi thờ tự, tôn vinh, khu lưu niệm danh nhân Quảng Bình ở địa phương để thu hút du khách đến tham quan, du lịch.

Hiện tại toàn tỉnh Quảng Bình có 45 di tích - danh thắng được công nhận là di tích Lịch sử Văn hoá (LSVH) quốc gia và 35 di tích - danh thắng được công nhận là di tích Lịch sử Văn hoá cấp tỉnh (Số liệu thống kê từ Cổng thông

tin điện tử tỉnh Quảng Bình). Trong đó có 7 di tích LSVH quốc gia và 4 di tích LSVH cấp tỉnh là di tích lưu niệm danh nhân (đền thờ, lăng mộ, khu tưởng niệm). Theo tôi, số di tích lưu niệm danh nhân Quảng Bình được công nhận là di tích LSVH quốc gia và di tích LSVH cấp tỉnh như vậy là chưa nhiều và chưa tương xứng với số lượng danh nhân Quảng Bình. Ngoài ra, có nhiều di tích đang còn trong tình trạng xuống cấp, ở vùng sâu, vùng xa nên du khách rất khó khăn để tiếp cận, tham quan, chiêm bái.

- Suu tầm tư liệu, hiện vật, hình ảnh liên quan đến danh nhân Quảng Bình để đưa vào trưng bày trong Bảo tàng Tổng hợp tỉnh Quảng Bình, trong các di tích, nơi thờ tự, tôn vinh, khu lưu niệm danh nhân Quảng Bình để phục vụ du khách đến tham quan, nghiên cứu.

- Xây dựng các tour, tuyến du lịch đi đến các di tích, khu lưu niệm danh nhân Quảng Bình để đưa vào khai thác du lịch; kết hợp việc khai thác tour “du lịch danh nhân Quảng Bình” này với các tour, tuyến du lịch văn hóa, du lịch sinh thái, du lịch khám phá - mạo hiểm... để phục vụ du khách và góp phần quảng bá, tôn vinh danh nhân Quảng Bình đối với du khách đến thăm tỉnh Quảng Bình.

Hiện nay vấn đề khai thác các di tích, khu lưu niệm danh nhân Quảng Bình để phục vụ du lịch ở Quảng Bình còn quá sức khiêm tốn. Trong 16 chương trình tour du lịch ở Quảng Bình do các công ty du lịch đứng chân trên đất Quảng Bình xây dựng và chào bán cho du khách (được giới thiệu trên Cổng thông tin điện tử tỉnh Quảng Bình) chỉ có 2 tour du lịch có đưa du khách đến thăm 2 di tích lưu niệm danh nhân là Nhà lưu niệm Đại tướng Võ Nguyên Giáp và Lăng mộ Nguyễn Hữu Cảnh (các chương trình tour số 9 và số 11). Như vậy số lượng là quá ít và chưa khai thác hết tiềm năng của loại hình du lịch văn hóa gắn liền với các “tour du lịch danh nhân” này.

- Tổ chức bán các ấn phẩm, các sản phẩm lưu niệm liên quan đến danh nhân, đến quê

hương và gia đình danh nhân... tại các di tích, nơi thờ tự, tôn vinh, khu lưu niệm danh nhân Quảng Bình để phục vụ du khách.

Ở các quốc gia có ngành công nghiệp du lịch phát triển như Đức, Pháp, Áo, Hoa Kỳ,... loại hình “du lịch danh nhân” rất được du khách ưa chuộng. Ngoài các thành tựu và công trạng to lớn của các danh nhân vốn được truyền bá rộng rãi trong các nguồn sử sách và trên các phương tiện thông tin đại chúng, du khách rất quan tâm tìm hiểu những chi tiết liên quan đến đời thường của các danh nhân. Vì thế, họ thường tìm đến quê hương bản quán của danh nhân để tận mắt chứng kiến cuộc sống thực của danh nhân, trực tiếp “chạm” vào những mảng ký ức của danh nhân đang được lưu giữ ở nơi này. Họ cũng rất quan tâm tìm mua những ấn phẩm liên quan đến danh nhân, những bản sao các kỷ vật gắn bó với danh nhân để làm quà lưu niệm của chuyến đi.

Trên đây là những giải pháp nhằm tôn vinh danh nhân Quảng Bình một cách hiệu quả, thiết thực, mong muốn đề xuất đối với chính quyền và các ngành chức năng của tỉnh Quảng Bình. Những đề xuất này bắt nguồn từ nhận thức của cá nhân tôi dựa trên các quan điểm tổng hợp từ nhiều ngành nghiên cứu thuộc lĩnh vực khoa học xã hội - nhân văn và từ những trải nghiệm thực tiễn của cá nhân trong những chuyến tham quan, nghiên cứu ở trong và ngoài nước.

Tất nhiên, đây chỉ là những đề xuất mang tính định hướng, muốn biến những định hướng này thành những giải pháp cụ thể cần phải có những dự án nghiên cứu tiền khả thi để đánh giá tính thực tiễn của các đề xuất giải pháp này. Điều này còn tùy thuộc vào nhận thức, vào hoàn cảnh cụ thể của tỉnh Quảng Bình trong các vấn đề về tài chính, phương pháp và nhân lực thực hiện. Hy vọng rằng, một số đề xuất trong tham luận này sẽ có giá trị tham khảo để giúp chính quyền và các ngành chức năng tỉnh Quảng Bình trả lời câu hỏi “Nên tôn vinh danh nhân Quảng Bình như thế nào?” ■